



Tytuł oryginału:  
The Tragedy of the Templars

Copyright © Michael Haag

First published 2012

Wszystkie prawa zastrzeżone. Poza uczciwym, osobistym korzystaniem w celu nauki, badań, analizy albo oceny, przewidzianym w Ustawie o Prawach Autorskich, Projektowych i Patentowych z 1988 r., żadna część tej publikacji nie może być reprodukowana, przechowywana w bazach danych ani transmitowana w żadnej postaci ani żadnymi środkami przekazu – elektronicznie, elektrycznie, chemicznie, mechanicznie, optycznie, przez fotokopie ani w żaden inny sposób – bez uprzedniej, pisemnej zgody właściciela praw autorskich.

© Copyright for the Polish edition by  
Wydawnictwo Astra s.c.  
Kraków 2016

Przekład:  
Agnieszka Bukowczan-Rzeszut

Przygotowanie edycji:  
Jacek Małkowski

Redakcja:  
Agnieszka Wnuk

Skład i przygotowanie do druku:  
Wydawnictwo Astra s.c.

Fotografia na okładce:  
Obleżenie Akki w 1291 roku, olej na płótnie (1845),  
Dominique Papety (1815–1849),  
Chateau de Versailles, Francja /  
© Bridgeman Images / PhotoPower

Fotografie wewnątrz książki dzięki uprzejmości Library  
of Congress Collection oraz ze zbiorów Autora

Wydanie I  
Kraków 2016

ISBN 978-83-65280-14-5

Wydawnictwo Astra  
31-026 Kraków  
ul. Radziwiłłowska 26/2  
tel. 12 292 07 30, 602 256 638

[www.wydawnictwo-astra.pl](http://www.wydawnictwo-astra.pl)  
[www.facebook.com/WydawnictwoAstra](https://www.facebook.com/WydawnictwoAstra)  
[wydawnictwo@astra.krakow.pl](mailto:wydawnictwo@astra.krakow.pl)

Prowadzimy sprzedaż wysyłkową  
[www.wydawnictwo-astra.pl](http://www.wydawnictwo-astra.pl)

# Spis treści

Mapy .....	10
PROLOG: Jerozolima, rok 1187 .....	15
CZĘŚĆ I: BLISKI WSCHÓD PRZED EPOKĄ KRUCJAT.....	21
1. Świat chrześcijański .....	23
2. Podboje arabskie .....	31
3. Palestyna pod rządami Umajjadów i plemion arabskich .....	39
4. Abbasydzi i zmierzch panowania Arabów .....	53
5. Krucjaty bizantyjskie.....	64
6. Wojny muzułmańskie i zniszczenie Palestyny .....	69
CZĘŚĆ II: INWAZJA TURECKA I PIERWSZA KRUCJATA .....	77
7. Inwazja turecka .....	79
8. Wezwanie .....	92
9. Pierwsza krucjata.....	103
CZĘŚĆ III: POWSTANIE ZAKONU TEMPLARIUSZY ORAZ PAŃSTW KRZYŻOWYCH.....	117
10. Początki zakonu templariuszy .....	119
11. Outremer .....	139

12. Dżihad Zankiego .....	150
13. Druga krucjata .....	161
CZĘŚĆ IV: TEMPLARIUSZE I OBRONA OUTREMER .....	179
14. Widok ze Wzgórza Świątynnego .....	181
15. Obrona Outremer .....	192
16. Bogactwa templariuszy .....	207
CZĘŚĆ V: SALADYNI I TEMPLARIUSZE .....	217
17. Tolerancja i jej brak .....	219
18. Dżihad Saladyna .....	234
19. Zdobycie Jerozolimy przez Saladyna .....	252
CZĘŚĆ VI: KRÓLESTWO AKKI .....	263
20. Odrobienie strat .....	265
21. Mamelucy .....	282
22. Upadek Akki .....	294
CZĘŚĆ VII: POKŁOSIE .....	303
23. Stracone dusze .....	305
24. Proces .....	314
25. Zniszczenie zakonu templariuszy .....	329
Przypisy .....	335
Bibliografia .....	348
Indeks .....	354

## PROLOG

# Jerozolima, rok 1187

**W** piątek 2 października 1187 roku, po trwającym dwanaście dni oblężeniu i niemal sto lat po zwycięskiej pierwszej krucjacie, mieszkańcy Jerozolimy poddali się na warunkach postawionych przez Saladyna. Ci, których stać było na opłacenie okupu, mogli odejść w kierunku wybrzeża; pozostali trafili do niewoli. Niewielkiej liczbie rycerzy szpitalników pozwolono nadal prowadzić szpital dla pielgrzymów, mieszczący się w sercu miasta, tuż obok Bazyliki Grobu Świętego. Wszystkich członków zakonu Ubogich Rycerzy Chrystusa wypędzono z Jerozolimy – ich główną siedzibą był meczet Al-Aksa na Wzgórzu Świątynnym. Frankowie wierzyli, że powstał on na miejscu świątyni Salomona, dlatego wkrótce po rozpoczęciu działalności zakonnicy stali się znani jako Ubodzy Rycerze Chrystusa i Świątyni Salomona lub też krócej i bardziej powszechnie – jako templariusze.

Realizację polecenia Saladyna, by usunąć z Jerozolimy „nieczystości piekielnych Franków”<sup>1</sup>, jak odnotował sekretarz sułtana, Imad ad-Din, rozpoczęto od meczetu Al-Aksa, ponieważ to właśnie templariuszy uznano za szczególnie „nieczystych”<sup>2</sup>. Ściany i posadzki meczetu oraz pobliskiej Kopuły na Skale umyto wodą różaną i okadzono kadzidłem. Następnie żołnierze Saladyna ruszyli przez miasto, równając z ziemią kościoły lub zdzierając z nich ozdoby i przekształcając w meczety i medresy, by

„oczyszczyć Jerozolimę z brudu tych nacji, z nieczystości szumowin ludzkich, by ukoić umysły, uciszając bicie dzwonów”<sup>3</sup>. Oszczędzono jedynie Bazylikę Grobu Świętego. Sułtan uznał, że wymuszanie na chrześcijańskich pielgrzymach horrendalnie wysokiej opłaty wstępu będzie dla niego bardzo korzystne<sup>4</sup>.

Frankom z Outremer, czyli dosłownie z Zamorza, jak nazywano państwa krzyżowe, upadek Jerozolimy zdawał się strasliwym wyrokiem boskim. Zdobycie miasta przez Saladyna zdaniem niektórych można było uznać za dowód niższości chrześcijaństwa wobec islamu. „Nasi ludzie zajmowali Jerozolimę przez 89 lat – pisał anonimowy autor *De Expugnacione Terrae Sanctae per Saladinum*. – W niedługim czasie sułtan podbił niemal całe Królestwo Jerozolimskie. Potwierdził wspaniałość praw Mahometa i dowiódł ich ostatecznej wyższości nad prawami wiary chrześcijańskiej”<sup>5</sup>.

Nieszczęście Franków niemal dorównywało euforii muzułmanów. „Zwycięstwo islamu było niezaprzeczalne, podobnie jak śmierć niewiernych”<sup>6</sup> – pisał Imad ad-Din, jakby wychwalał ostateczne zniszczenie samego chrześcijaństwa. By triumf stał się jeszcze większy, Saladyn z wkroczeniem do miasta poczekał do piątku, 27 miesiąca Rajab w kalendarzu muzułmańskim, czyli rocznicy nocnej podróży Mahometa z Jerozolimy do nieba. „Cóż za niezwykły zbieg okoliczności!” – wykrzyknął Baha ad-Din, biograf i przyjaciel sułtana<sup>7</sup>. Saladyn wszedł do miasta opromieniony chwałą dżihadu, zasiadł na tronie, „który zdawał się jaśnieć księżycowym blaskiem”, i przyjmował gratulacje. „Całowano dywan pod jego stopami, twarz miał jaśniejącą, unosiła się nad nim słodka woń perfum, były od niego bezgraniczne oddanie i onieśmiałająca władza”<sup>8</sup>. Sułtan świadomie wykreował swój podbój Jerozolimy na wielkie zwycięstwo dżihadu, gdyż – podobnie jak „stanowiące zabieg propagandowy”<sup>9</sup> oczyszczenie meczetu Al-Aksa i Kopuły na Skale – nosło ono przekaz, że to Saladyn i jego ród, Ajjubidzi (od ojca Ajjuba), a nie kalif Bagdadu, byli kompetentnymi władcami i obrońcami islamu. Aby wyraźnie dać to wszystkim do zrozumienia, władca rozkazał bić złote monety, na których widniał jako „sułtan islamu i muzułmanów”<sup>10</sup>.

Mimo to od roku 1174, gdy objął rządy w Egipcie i zaczął działać niezależnie, choć teoretycznie podlegał nadal kalifatowi Abbasydów

## Świat chrześcijański

**R**zymianie władali Palestyną w czasach Heroda Wielkiego, króla Judei, który zbudował na skale rozległe podwyższenie zwane Wzgórzem Świątynnym. Miało ono pomieścić ogromną budowlę sakralną wzniesioną około 15–10 roku przed naszą erą w miejscu oryginalnej świątyni Salomona sprzed niemal tysiąclecia. To właśnie o świątyni Heroda wspomina Ewangelia według Świętego Marka (13:1–2), gdy uczeń mówi do Jezusa: „Nauczycielu, patrz, co za kamienie i jakie budowle!”, a On odpowiada: „Widzisz te potężne budowle? Nie zostanie tu kamień na kamieniu, który by nie był zwalony”. Prorocze słowa Chrystusa wypełnił cesarz rzymski Tytus Flawiusz – świątynia została zniszczona w trakcie tłumienia powstania Żydów w 70 roku. Podczas drugiego buntu rebelianci okupowali Jerozolimę w 132 roku. Zamierzali odbudować świątynię, a nawet bili monety z jej wizerunkiem. Rzymianie powrócili jednak z posiłkami i zmiażdżyli buntowników. Jerozolima stała się miastem pogańskim, nazwanym Colonia Aelia Capitolina. Wszelkie ślady po świątyni zatarto w 135 roku, a na jej miejscu stanęły posągi zdobywcy miasta, czyli Publiusza Eliusza Hadriana, i boga Jupitera. Wydano wówczas oficjalny rzymski dekret zakazujący Żydom wstępu do Jerozolimy, choć od czasu do czasu otrzymywali oni milczącą zgodę na wejście na teren dawnego miejsca kultu. Nie ocalało nic poza zdewastowaną skałą, na

której Żydzi dokonywali rytualnej libacji z oliwy, zanosili modlitwy i zawodząc, rozdzielali szaty.

Tymczasem – poczynając od Bliskiego Wschodu w I wieku i rozszerzając się na tereny Afryki Północnej i Europy – chrześcijaństwo zakorzeniało się na obszarach Imperium Rzymskiego nie dzięki zbrojnym interwencjom, narzucaniu czy nawet zachętom ze strony państwa, lecz raczej dzięki wyjątkowo zajadłym atakom ze strony wrogów. Pomimo straszliwych prześladowań za wiarę do początku IV wieku chrześcijanie stanowili około jedną siódmą populacji, a ich wpływ sięgał znacznie dalej. Religia oferująca doktrynę równości każdej duszy była nie tylko atrakcyjna, lecz także dobrze zorganizowana, przez co przyciągnęła wielu wybitnych myślicieli tego okresu. Ci zaś osadzili teologię w filozofii greckiej i uczynili ją intelektualnie satysfakcjonującą. Po obwieszczeniu w 313 roku edyktu mediolańskiego, który zapoczątkował tolerancję chrześcijan i wiązał się z przyznaniem im praw, Konstantyn Wielki zyskał wsparcie najsilniejszej pojedynczej grupy w świecie rzymskim. Cesarz ochrzcił się dopiero na łożu śmierci w 337 roku, ale jego konwersja nastąpiła już w 312 roku wraz z wizją Świętego Krzyża i słów *ev tofitw vka*, w języku łacińskim *in hoc signo vinces* („pod tym znakiem zwyciężysz”), poprzedzającą zwycięstwo nad rywalem, cesarzem Maksencjuszem w bitwie o Most Mulwijski na przedpolu rzymskim. Do walki rycerze Konstantyna na tarczach oraz sztandarze nieśli znak krzyża<sup>1</sup>. Za rządów cesarza i jego następców chrześcijaństwo rozkwitło pod patronatem imperium, a do końca IV wieku stało się dominującą religią. W roku 392 Teodozjusz I ogłosił je oficjalną religią Cesarstwa Rzymskiego, delegalizując tym samym pogaństwo. Pod jego panowaniem dawne świątynie na terenie imperium całkowicie lub częściowo zniszczono, a w ich miejscu wzniesiono kościoły. Na przykład w Damaszku wielką świątynię Jupitera przebudowano na kościół Świętego Jana Chrzcziciela, a w całym Egipcie kościoły powstawały wewnątrz świątyń bogów faraonów.



Dzięki nowej religii rozmaite miejscowe kultury połączył jeden wspólny element. Chrześcijańskie idee i wyobrażenia dzielono od Tamizy do Eufratu, od Renu do Nilu. Pierwotny Kościół chrześcijański opisywano



słowem powszechny. Wierni mogli odtąd podróżować z jednego krańca chrześcijańskiego świata na drugi. Dziesiątki tysięcy pielgrzymów ruszało w drogę, by odwiedzić święte miejsca i uzyskać błogosławieństwo od żyjących tam mnichów i ascetów. Podróżni przybywali zarówno z Zachodu, jak i ze Wschodu. „Gromadzą się tu nie tylko ludy naszej części świata – pisaf żyjący w VI wieku syryjski mnich Teodoret z Cyrrusu – lecz także Izmaelici, Persowie i podlegli im Armeńczycy, Iberowie, Himjaryci i ludzie jeszcze dalej zamieszkujący, a nawet przybyli z najdalszego zachodu Hiszpanie, Brytowie i Galowie, żyjący pośród nich. O przybyszach z Italii zbyteczne byłoby nawet wspomnieć”<sup>2</sup>.

Pielgrzymki praktykowane były od wieków przez wyznawców wszystkich religii świata. Jednak w ciągu pierwszych trzech stuleci chrześcijan prześladowano, więc pielgrzymowanie nie było dla nich ani bezpieczne, ani rozsądne. Mimo zagrożenia życia od czasów najwcześniejszych wyznawcy Chrystusa ruszali w drogę, by ujrzeć miejsca związane z jego życiem i śmiercią. Już na początku II wieku w Betlejem pokazywano między innymi Grotę Narodzenia.

Pielgrzymowanie nabrało tempa wraz z zakończeniem prześladowań po edykcje Konstantyna o swobodzie wyznania dla chrześcijan w 313 roku. Tempo to narzuciła matka cesarza, Helena, która odbyła pielgrzymkę do Palestyny w latach 326–328. W społecznościach pogańskich wartość płci pięknej mierzono atrybutami seksualnymi i płodnością, lecz w czasach Konstantyna udanie się przez kobietę na pielgrzymkę nie było niczym niezwykłym. Zalegalizowane przez niego chrześcijaństwo przyniosło bowiem kobietom wiele swobód, nie tylko wymówkę, by udać się w długą podróż daleko od domu. Gdy cesarzowa odwiedzała święte miejsca, jej syn zlecił i sfinansował budowę kościołów, by uczcić główne wydarzenia związane z wiarą chrześcijańską. W Betlejem wzniósł bazylikę Narodzenia Pańskiego, w Jerozolimie zaś, w miejscu odkrytym przez matkę, zbudował Bazylikę Grobu Świętego. To tam Jezusa złożono do grobu, z którego zmartwychwstał trzeciego dnia.



Kim jednak właściwie był ów zmartwychwstały Chrystus? Krótko po edykcje mediolańskim pojawiły się różne odpowiedzi na to pytanie i zagrażały